

tim, VII, 126), Zehebî de Kabîsa'nın reddedilecek bir rivayetin bulunmadığını söylemiştir (A'lâmü'n-nübelâ, X, 135).

Küfeli zâhidlerden olan ve yöneticilerden uzak kalmayı tercih eden Kabîsa'nın günümüze ulaşmayan *et-Tefsîr* adlı eserinden Taberî'nin *Câmi'u'l-beyân*'ında faydalandığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 403; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Vasiyullah), I, 386; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Şâkir), I, 371; III, 435; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, I, 322; VII, 126-127; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 473-476; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 182-183; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 130-135; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 383-384; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 111, 116-117; VIII, 347, 349; a.mlf., *Hedyü's-sârî* (Sa'd), s. 436; *Keşfü'z-zunûn*, I, 456; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 283-284; a.mlf., *GAS*, I, 40-41; Mustafa Fayda, "Âmir b. Sa'saa", *DİA*, III, 67; Ahmed Nedim Serinsu, "Dülefler", *a.g.e.*, X, 21.

ABDÜLKADİR ŞENEL

KABİSA b. ZÜEYB

(قبیصة بن ذؤیب)

Ebû Saîd (Ebû İshâk) Kabîsa b. Züeyb b. Halhale el-Huzâi el-Kâ'î (ö. 86/705 [?])

Muhaddis ve fakih, tâbiî.

8 (629) yılında Medine'de doğdu. Mekke ve civarında yaşayan Huzâa kabilesinin Kâ'b b. Amr kolundandır. Babası Medke fethinde bulunan ve Hz. Peygamber'in kurbanlıklarına bakmakla görevlendirilen bir sahâbî idi. Kabîsa doğunca Resûl-i Ekrem'in huzuruna getirildi. Hz. Peygamber de onun zeki ve şerefli bir kişi olacağını müjdeledi. Resûlullah'ın vefatında yaşı küçük olduğu için sahâbî sayılmamıştır. Hulefâ-yi Râşidîn döneminde Medine'de bulundu ve Ebû'd-Derdâ, Zeyd b. Sâbit, Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerden ilim öğrendi. Bir ara çocuklar için bir okul açtı ve burada öğretmenlik yaptı; Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân da muhtemelen ilk eğitimini bu okulda aldı. Abdülmelik b. Mervân Medine divanı başkanlığına tayin edilince (40/660) Kabîsa ve arkadaşları Abdülmelik'in de iştirakiyle Medine mescidinde ilmî toplantılar yaparak başta hadis ve fıkıhla ilgili meseleler olmak üzere birçok konuyu tartıştılar. Abdülmelik'in halife olmasına kadar (65/685) devam eden bu meclislerde ilmî kişiliği ön plana çıkan Kabîsa, Medine'nin önemli fakihleri ve çok fetva veren âlimleri arasında yer aldı; Zeyd b. Sâbit'in hükümlerini en iyi bilen kişi olarak tanındı.

Harre Vak'ası'nda (63/683) bir gözünü kaybetti.

Abdülmelik b. Mervân'ın Dimaşk'a yerleşmesinden sonra onun daveti üzerine Dimaşk'a gitti. İlmî çalışmaları yanında siyasi faaliyetlere de katıldı. Abdülmelik'in yanına izinsiz girip çıkabilen birkaç kişiden biri oldu. Hilâfet mührü ve bir ara beytümâlin sorumluluğu kendisine verildi. Kabîsa gizli yazışmaları yapar, halife gelen mektupları açıp gözden geçirir, gerekli gördüklerini ona sunar; giden mektuplar da onun kontrolünden sonra mühürlenirdi. Halife dinî konularda ve çeşitli meselelerin çözümünde de onun görüşüne başvururdu. Hz. Peygamber'in minberini Medine'den Dimaşk'a nakletmeyi, kardeşi Abdülazîz'i devre dışı bırakıp kendi oğullarını veliaht tayin etmeyi düşündüğü halde onun karşı çıkması üzerine bunlardan vazgeçti. Kabîsa, halife üzerindeki nüfuzunu kullanarak valilerin zulmüne uğrayan Saîd b. Müseyyeb gibi birçok muhaddis ve fakih baskılardan kurtarmış. İbn Şihâb ez-Zührî gibi âlimleri halife ile tanıştırmak bunların yönetim üzerindeki etkinliğini arttırmaya çalışmıştır. İshak ve Saîd adlarında iki oğlu olan Kabîsa 86 (705) yılında Dimaşk'ta vefat etti ve orada defnedildi. Onun 87, 88 ve ya 89'da (708) öldüğü de zikredilmiştir.

Hadis otoriteleri tarafından sika kabul edilen ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Kabîsa tefsire dair görüşleri ve fetvalarıyla da tanınmıştır. Rivayetlerinin bir kısmını mürsel olarak Hz. Peygamber ile Ebû Bekir'den, büyük bir kısmını da başta Hz. Ömer olmak üzere Ebû'd-Derdâ, Bilâl-i Habeşî, Zeyd b. Sâbit, Ebû Hüreyre, Ubâde b. Sâmit, Hz. Âişe ve Ümmü Seleme gibi sahâbîlerden nakletmiştir. Kendisinden oğlu İshak, İbn Şihâb ez-Zührî, Mekhûl b. Ebû Müslim, Recâ b. Hayve ve Ebû Kılâbe el-Cermî gibi âlimler rivayette bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 176, 229, 230, 233-234, 236; VII, 447; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 174-175; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 447, 547, 586; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1411/1991, III, 209; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 468-470; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 317-318; İbn Hazm, *Aşhâbü'l-fityâ mine's-şahâbe ve min ba'dihim* (Cevâmî'u's-sire içinde, nşr. İhsan Abbas - Nâsirüddin Esed), Kahire, ts., s. 331; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1272; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 382-383; a.mlf., *el-Kâmil*, III, 464; IV, 513, 520; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 282-283, 424, 425; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 346-347; Abdüssettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddişin*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, IV, 18-29.

MEHMET EFENDİOĞLU

KABİSİ (القبيصة)

Ebû's-Sakr Abdülazîz b. Osmân b. Alî el-Hâşimî el-Kabîsî (ö. 380/990'dan sonra)

Matematik âlimi, astronom ve astrolog.

Kureyş kabilesinin Hâşimoğulları koluna mensuptur; Musul'un doğusundaki Kabîsiye beldesinde doğup büyüdüğü için bu nisbeye taşır. Ortaçağ Avrupası'nda Alcabitus veya Alchabitus adıyla tanınır. Doğum ve ölüm tarihleriyle hayatına dair bilgi bulunmadığından biyografisini yazarken ancak kaynaklarda ve kendi eserlerinde rastlanan bazı ipuçlarından faydalanılabilmektedir. Kabîsi'den ilk söz eden İbnü'n-Nedîm onu, "Öklid'in *Uşûlü'l-hendese*'sini Arapça'ya çeviren matematikçi, tabip Saîd b. Ya'kûb ed-Dimaşkî'nin öğrencisi ve zamanımızda Batlamyus'un *el-Mecisîf*'sini okutan âlim" diye tanıtır (*el-Fihrist*, s. 265). Bazı Batılı araştırmacılar, yine İbnü'n-Nedîm'in Kabîsi'yi Musul'da kütüphanesinin zenginliğiyle ünlü matematikçi-astronom Ali b. Ahmed el-İmrânî'ye (ö. 344/955) yakın gösteren ifadesinden ve İmrânî'nin *Kitâbü'l-İhtiyârât* (*De electionibus horarum*) adlı eserinde Ka-

Kabîsi'nin *el-Medhal ilâ şinâ'ati ahkâmî'n-nücûm* adlı eserinin Latince tercümesine Joannes de Saxonia tarafından yapılan serhin ilk sayfası (Lyons 1521-1523)

